

jában. Végül *Döbör Ágota*, a személyközpontú iskolát szorgalmazó előadó a személyes kapcsolatok jelentőségére mutat rá a gyerekek olvasmányélményeinek vizsgálatakor.

A négy különböző irányultságú előadás alkalmat kínál a rendszerváltozás éveiben zajló, nagyszabású kutatás utóéletének megvitatására. A IV. Országos Neveléstudományi Konferencia teljes anyaga megtekinthető a konferencia honlapján, a következő címen: www.pte.hu/onk2004.

A jubileumról Szegeden is megemlékezik a SZAB Neveléstudományi–Pszichológiai Szakbizottság Tehetségfejlesztés–Minőségbiztosítás Munkabizottsága, a Tudomány Napján, november 5-én, az MTA SZAB Székházában. Balogh Tibor, a SZTE JGYTFK professzora, Klein Sándor, Duró Zsuzsa, a Károli Gáspár Református Egyetem, Démuth Ágnes és Farkas Olga, a SZTE JGYTFK tanárai fölvezetik azokat a meghatározó összetevőket, amelyek segítettek, és amelyek hátráltatták az effajta gondolkodás érvényesülését. Támogató tényezőként említik az időközben felnövő, új generáció jelenlegi működését; a nehézségek között kiemelik, hogy gigantikus vállalkozásnak bizonyult előbb a rendszerváltozás, majd az integráció, később a bolognai folyamat kihívásaival küzdő intézmény napi rutinjának áthangolása. Összességében nézve úgy értékelik, hogy a számos, aktív képzési kurzusban továbbélő elemek bizonyítják, hogy a „szegedi kísérlet” máig ható kisugárzása jelentősen gazdagította a magyar pedagógiai és pszichológiai kultúrát.

2004-ben, az emlékezés jegyében több szakmai fórumon a témában előadások hangzottak el, például „A társadalmi változások személyiségformáló hatásai” című Magyar Individualpszichológiai Egyesület IX. Vándorgyűlésén (Zalaegerszeg, április 23-24.) és a „Tudomány és gyakorlat” elnevezésű Magyar Pszichológiai Társaság XVI. nagygyűlésén, a „Neveléstan és iskolapszichológia” szekcióban (Debrecen, május 27-29.). Továbbá a Fejlesztő Pedagógia szaklap decemberi számát a témának szenteli. „A személyközpontú megközelítés elmélete és gyakorlata” tematikus számban ismert és elismert szerzők fejtik ki gondolataikat e sajátos tanulási-tanítási módról.

DR. BALOGH TIBORNÉ
szociális munkás
Szeretetotthon
Szeged

Cigányság – az oktatás tükrében*

A cigányság problémáinak pusztán egyetlen területét mint szociális munkás szeretném érzékeltetni, s ez – tekintettel a hazai populáción belül is egyre növekvő létszámukra – érzékeny, ám véleményem szerint ésszerűen és gyakorlatiasan megközelíthető szlet.

Az oktatás normális esetében az a bevezető szakasz, amely nagymértékben befolyásolhatja, majd hogyan emelődhet a cigány személyiség sorsát.

A cigány gyermekek oktatási-képzési lemaradása számottevő. Ennek kezdeti periódusáról, s az azt illető javaslatokról cikkem végén szólnok, itt az iskolával indítok. Az iskolai oktatásban észrevehető visszaesésük; stagnálásuk életkoruk előrehaladásával általában, s tipikusan fokozato-

* A Szegedi Akadémiai Bizottság székházában május 11-én a „Másság”-ról szóló rendezvényen elhangzott előadás rövidített változata.

san nő. Hátrányaik halmozódnak. Az iskola szinte hagyományosan nem eléggé érzékeny a cigány kultúra iránt. Iskolázatlanságuk, illetve hiányos iskolázottságuk kihat társadalmi beilleszkedési folyamatokra. Az általános iskolában nagyjából nem tudják kellő szinten elsajátítani az alapvető kulturális készségeket, tudásszintjük alacsony: írás, olvasás, számolás. Léteznek már ugyan speciális felzárkóztatási programok, de még nem alkalmazzák őket széles körben.

Milyen oktatási modellek képzelhetőek el, amelyek vélhetően elősegítenék az integrációt?

– interkulturális oktatási program: azt jelenti, hogy a vegyes osztályokba mind a két nép kultúráját, hagyományait, szokásait megtanulják a hallgatók. Ezzel esély van arra, hogy nem csak megismerik, hanem jobban tolerálják, jobban elfogadják egymást. Náluk ez kevésbé megy.

– multikulturális oktatási program: homogén osztályok vannak és a kisebbség kultúráját megtanítják. Ahhoz, hogy ez működőképes és elterjedt legyen, sok évre van szükség.

A Népszabadság 2004. 03. 09.-i számában az alábbiakat olvashattuk: Nincs menekülés az osztályból. Nálunk a gyermekek 5,3 százalékát minősítik fogyatékosnak, ez 49 ezer diákot jelent, s az indok sokszor a roma származás. Hazánkban rendkívül magas a fogyatékosnak nyilvánított tanulók aránya. Az EU-ban a gyermekek két és fél százalékát minősítik fogyatékosnak. Évente 2500-2800 gyermek álfogyatékosként kerül be a rendszerbe, azaz valójában nem fogyatékos. Nagy arányban mondják ki ezt a roma tanulókról. 1993-as adat szerint, amikor utójára lehetett még származás szerint regisztrálni az embereket, 42 százalékuk volt cigány származású. A fogyatékos diákok rosszabb körülmények között is tanulnak.

Ami az iskolai megoldást általánosságban illeti: vegyünk történelmi példát.

A régi fehér és fekete (fehér és színesbőrű) megkülönböztetés észak–dél háborúját robbantotta ki annak idején az Amerikai Egyesült Államokban. Ez később főként a gyermekek szegregációs nevelési eljárásaként vált konfliktusforrássá. Kényszeríthető-e a vegyes (bőrszín alapján) való osztályba járásra egy fehérbőrű gyermek?

Hosszas hezitálás, vívódás után 1954-ben a Legfelsőbb Bíróság törvénytelennek deklarálta a szegregációt, s kötelezte a szülőket, hogy amennyiben nem viszik csemetéjüket méregdrága magániskolába, ne köthessenek bele abba: ki ül utódjuk mellé a padba, kivel jár egy osztályba. A szülők egy része ezt kezdetben ellenezte, majd lassacskán meghajolva a törvény következetessége előtt, úgy érvelt, hogy a színesbőrűek általában nem megbízhatóak, lusták – az a gyerek azonban, aki az övékével (barátkozik, tanul é. i. t.) együtt az üdvözölhető kivételek körébe sorolható. E rész lezárásaként elfogadhatjuk, hogy pl. olykor – legalább bevezető – eljárásaként az erkölcsöt mintegy előkészítheti, megalapozhatja a jog, s nálunk is eredményes lehetne egy senki kompetens által nem kifogásolt ilyen eljárás. Ehhez persze a magyarországi cigánykérdés megoldása kedvéért el kellene érni e kérdésben a pártok (de legalább a vezető pártok) teljes összhangját...

Van persze, hogy a gyerekek körében maradjunk, egy lágyabb, immár a második szintre utalható megoldás. Képzelnék el, hogy megszűnt a szegregáció, ám egy épp csak cseperedő palánta nem óhajt együtt játszani, együtt tanulni egy más bőrszínű kortársával. A meggyőzés általában, de a büntetés is: egyaránt erélytelen. Ha ilyenkor a tanár olyan feladatokat ad, mint adtak annak idején Zimbardeoék, tehát kiköti: a mondjuk három részre osztott osztály egyes csoportjai csak akkor lesznek képesek eredményesen teljesíteni, s ezáltal akár az elsőséget megszerezni, ha az egyes csoportoknak, mint kollektívának adott, egy-egy gyerekeknek címzett feladatot azok oldják meg helyesen, akiknek a tanár szánta azokat. Ilyen esetekben – a bőrszíntől és az intelligenciaszíntől függetlenül – a legjobb tanulónak is érdekében állt gyöngébb társa „felzárkóztatása” (hiszen ő nem vehette át a másik szerepét) s ezáltal a lenézés, a megvetés, a kiközösítés helyett mind az iskolai munkában, mind a játékokban a kooperáció, a kölcsönös elismerés kezdett dominálni. (A példa kedvéért: valamely verset csak közösen mondhattak fel: senki nem helyettesíthette a másik versszak-felmondóját – ez olyan felelősség-érzetet és összefogást teremtett meg a gyermekek között, mint ennek előtte semmi más.)

Véleményem szerint a szigorú és a szolid „erőszak” váltakozó sorrendjét ügyesen kihasználva tudhatnánk olyan modellt nyújtani az iskolában szülőknek, gyermekeknek egyaránt, amely makacs, meg nem kerülhető követelményrendszerével, s ugyanakkor pedáns beláttatásával egyformán hathatna a cigány és a magyar szülőkre, gyerekekre egyszerre és egyaránt.

Visszatérve a cikk elején tett ígérethez: végül az iskoláskor előtti életszakaszra kívánok koncentrálni. Markáns pszichológiai tény, hogy az óvodáskori szocializáció milyensége szinte kitörölhetetlen nyomokat hagy a személyiségben. Amíg három éves kor tájáéig a szülői házat tartják a leginkább alkalmasnak a szakemberek, addig nem feledik el hangsúlyozni az erre a szakaszra következő mező (óvodás időszak) hasonló korú gyermekek közegeiben való eltöltésének szerepét.

Azt törvény írja elő nálunk, hogy egy évvel a beiskolázás előtt a gyermeknek óvodába kell járnia. Ez az egy esztendő azonban – úgy gondolom –, különösen a cigánygyerekek esetében kevés. Jobb lenne talán a szociális ráhangolódást, a kisközösségek által leképzett társadalmi norma- és reagálás-rendszereket három éven át feldolgozni és kiépíteni a személyiségnek.

Az „egyívású” társ ebben az életkorban legalább annyira fontos, mint a család, s amit az azonos életkorú pajtások adnak, azt nem nyújthatja a szülő.

Javaslatom valóra váltása a gyermekeken túl hátha a fiatalabb, vagy idősebb testvérekre s a szülőkre is hathatna. Tudjuk, hogy a szocializálódás nem egyszerű kronologikus folyamat – a gyermek megtanult és kinyilvánított viselkedésmintái olykor akár nagy mértékben színezhetik pl. a felnőttéit is. Egy korábban kezdett harmonikus beillesztési kísérlet (a 3 évvessé tett óvoda) tehát a közvetlenül érintett körön túl jóval szélesebb életkori közeget is képes lehetne optimális esetben előnyösen befolyásolni.

Óvodabezárások, csoport-összevonások helyett egy korrigált törvénnyel háromtól az iskolába lépésig lenne célszerű szerintem a játék világában szabadon meghagyott kisgyermeknek, mint a gondosan irányított szocializáció alanyának a lehetőségeit biztosítani.

E lehetőségek garantálása előbb-utóbb új társadalmi távlatot nyithatna.

DR. DOMONKOS JÁNOS
ny. iskolaigazgató
Budapest

Erzsébet napja

Az Erzsébet név különös tisztelete, szeretete érvényesül Magyarországon, nemcsak azért, mert az Erzsébet több magyar királyné és hercegnő neve, hanem azért is, mert történelmünkben jelentős szerepet kapott Árpádházi Szent Erzsébet (1207–31) II. Endre és Gertrud leánya, Lajos türingiai örgróf felesége, kinek életéről számos monda és legenda maradt fenn; valamint Szilágyi Erzsébet (?–1483), Hunyadi János felesége, Hunyadi László és Mátyás király anyja, Szilágyi Mihály testvérhúga, akinek alakját Arany János költeménye (Mátyás anyja) tette halhatatlanná a magyar irodalomban.

Árpádházi Szent Erzsébet Magyarországon, Sárospatakon született, olyan országban, ahol a független állami lét és a kereszténység alapjait Szent István király rakta le. Erzsébetet már négyéves korában eljegyezték Türingia leendő grófjával, Lajossal. Wartburgban nevelke-